

A szövetkezeti erdészet problémái

ták el, s ugyancsak egyszer hiányzik az ék és a kalapács is. A pecséteken a szerszámok közül a kapa helyett cserélt az egyágú csákánnyal, de az egyéb ábrázolásokon előfordul a legrégibb pecséten található sorrend. Változott a csákány és kapa nyelének helyzete is. A két szerszámnál immár nem a pajzs felső szélével esik egybe, hanem a várfal és a kaputorony találkozásának szögleteiből, illetve a torony előtti falrész középső pontjából ugrik elő. A bányászék és kalapács pedig kivétel nélkül a kapu jobb és bal oldalán látható.

A kapu alatt a hármashalom még nem válik általánossá, hiszen csak a jogkönyv belső címlapjának díszesen festett címerében tűnik fel. Viszont a körirat nélküli kispecséteken megjelenik a város kezdőbetűje, és innét átke- rül a díszkalapács ábrázolására is.

Ebben a korszakban, így először már az 1490-ből fennmaradt pecséten is megtaláljuk a selmecbányai sárkányokat, vagyis annak telamonjait. Az első előfordulás esetében kivehető a két sárkány, amint kétoldról tartja a pajzsot. Az 1494-es nagypecséten és a hozzá kapcsolódó 1520-ból, valamint az 1552-ből fennmaradt pecséteken nagyon speciális és rendhagyó helyzetben, felülnézetből ábrázolták a sárkányokat. Ráadásul az 1494-es nagypecséten három sárkány is van. Ezek inkább körbe sétálva őrzik, semmit tartják a címerpajzsot. Nagyon jellegzetes a jogkönyv díszlapján lévő címer két telamonja is.

A selmeci jogkönyv színes ábrázolásai- ból megismerjük a címer színeit is. Ezek a színek a későbbiekben sem változnak meg alapvetően. A mező színe kék, az ezüst vár már ekkor fehér színnel van kifestve, a szerszámok nyele arany, vasa ezüst. A hármashalom és a pajzstartó sárkányok színe pedig zöld.

Jegyzetek

1 Jelen írásomban a lehető legkevesebb hivatkozással és jegyzetapparátussal dolgoztam, hogy ne terbeljem az olvasót. A történészeknek szóló filológiai pontosságú jegyzetek megtalálhatók „Selmecbánya címerének fejlődése” [Levéltári Szemle, 47 (1997), 4. sz., 11–24. p.] és „A dualizmus korában adományozott címerek bányászati és kobásznai vonatkozásai” [Péchy Antal (1822–1895) és kora Miskolc-Rudabánya 1997, 175–200. p.] c. cik- keimben.

A „hármás” helyzetről

A szövetkezetek és az erdő viszonyát ma három lehetséges helyzet jellemzi egyszerre. Az egyiket a „még” jelző- vel lehet illetni, és ez a legkedve- zőbb. Azt jelenti, hogy a szövetkezet még erdőgazdálkodik, számos, feszítő gond, külső nyomás (pl. szövetke- zetellenes hisztéria) és belső, gazda- sági problémák (alacsony jövedelme- zőség) ellenére. Napjainkban 400-nál több szövetkezet (mezőgazdasági kft.) hasznóbérel 75 ezer ha-nyi (részarány-tulajdonú) erdőt. A hasznóbérelt erdőterület nagysága tág határok – a fél és a két és fél ezer hektár – között szóródik. Ezekben az erdőkben – bár eltérő színvonalon – üzemterv szerinti, társult erdőgazdál- kodás folyik, általában erdészeti szakember irányításával. Ezt a társult erdőgazdálkodási formát szövetkeze- ti erdészettnek – nem tévesztendő össze az erdőszövetkezettel – nevez- hetjük, ami lényegében az erdőgaz- dálkodást is folytató szövetkezet egyik üzemága. A szövetkezeti erdész- et főbb jellemzői:

- nevesített magántulajdonú erdőről van szó,
- az erdőprivatizáció terméke és a szövetkezethez való kötődés sajátos formája,
- létrejöttében meghatározó szere- pe van az „árukapcsolásnak”, azaz a hasznóbérlő, a szántó és más művelé- si ágakkal együtt az erdőt is hasznóbérlő,
- a hasznóbérelti szerződés időtarta- ma hosszú időszakot, legalább 10 esz- tendőt (egy üzemtervi ciklust) ölel fel,
- hasznóbéreltet általában az erdő aranykorona (AK) értéke után fizet.

A magántulajdonú erdőknek mint- egy 10%-át a szövetkezeti erdészeti formában kezelik, ami az összes tár- sult erdőknek a 22%-a. Ez az arány 1995-ben 67% volt. Szembetűnő jelen- ség, hogy sok szövetkezet felhagyott az erdőgazdálkodással. Csökkenőben van a hasznóbéreltet létrejött társult erdőkezelési forma, a szövetkezeti er- dészett. Méltán csorbult a sokszínűség a magántulajdonra épülő erdőgazdál- kodás kibontakozásában, életképessé válásában. A szövetkezeti erdészett

aránya – 1995-höz viszonyítva – 50%- kal csökkent, ami igen drasztikusnak minősíthető.

A szövetkezeti erdészett csökkené- sének kiváltó okai között – többek között – tetten érhető az érdekeltség hiánya, a tulajdonosi magatartás passzivitása, szemléletbeli problé- mák, „szükséges rossz”, „nehéz te- her”, „meg kell szabadulni tőle” stb., de a legfőbb kiváltó ok a rendezetlen törvényi háttér és az ebből eredő gya- korlat. Ez utóbbi végeredményben a „hármás helyzet” utolsó, harmadik szakaszához, a „már nem” helyzethez vezethet, amikor felhagynak az erdő- gazdálkodással. Az így magukra ha- gyott egykori szövetkezeti erdőkért már csak egy csendes rekviemet lehet mondani. Feltehető a kérdés: egyálta- lán kinek érdeke ez? Úgy hiszem, sen- kinek! A már említett „még” és a „már nem” állapot között lehetséges a „még nem” állapot, amikor megvan ugyan a szándék az erdőgazdálkodáshoz, de a rendezetlen jogi háttér ezt a szövetke- zet számára lehetetlenné teszi. A szö- vetkezeti erdészett fennmaradásában és fejlesztésében a „még” és a „még nem” állapot elérése lehet a kitűzött cél, és az ezt megvalósítani kívánó eszköztársulat. Az utóbbinak lehet- séges főbb elemei: a rendezett jogsza- bályi háttér, a falu-erdész hálózat ki- építése és az integráció.

A rendezett jogszabályi háttérről

Az erdészeti igazgatás adatai szerint 170 ezer ha erdő rendezetlen tulajdonú, az- az a tulajdonosi kör ismeretlen, továbbá 160 ezer ha erdő társulás előtti állapot- ban van, vagyis az erdőtulajdonosok még nem döntöttek az erdőkezelés for- májáról.

Másként szólva azt jelenti, hogy az érintett erdőtulajdonosok nem döntöt- tek abban, hogy milyen társult – erdőbirtokossági társulat, erdőszövet- kezet, szövetkezeti erdészett, közös megbízott – formában kívánnak erdőgazdálkodni. Tudni kell azonban azt, hogy a felsorolt társult formák lét- rehozásához – az erdőbirtokossági tár- sulat kivételével – a tulajdonosok

100%-os konszenzusa – egyetértése szükséges a Ptk. 144.§-a alapján. A gyakorlat bebizonyította, hogy egyhangú döntés, a 100%-os konszenzus megvalósíthatatlan. Sajnos a szaktárca részéről az ehhez való merev ragaszkodásnak egy jelentős nagyságú – mintegy 330 ezer ha erdőterületet kitevő – működésképtelen erdőstruktúra lett az eredménye, ami az összes magántulajdonú erdőnek több, mint 40%-a. Ez a szám nemcsak elgondolkodtató, hanem megdöbbentő is. Arra mutat rá, hogy a rendszer-, illetve tulajdonváltás után 10 esztendővel a magántulajdonú erdőknek csak a 60%-ában folyik rendszeres erdőgazdálkodás vagy inkább erdőhasználat (fahasználat). A mintegy 330 ezer ha problematikus, „működésképtelen” erdőnek legalább 80%-át a szövetkezeti erdészet keretei között kellene és lehetne kezelni, mert eredendően a szövetkezeti szférához tartozott, és az erdőtulajdonosok (részarány-tulajdonosok) többsége ma is a szövetkezethez kötődik. A részarány-tulajdonú erdők hasznosításában jogi, értelmezési problémák merültek fel, ami gyakorlatilag megghiúsította a szövetkezeti erdészetek létrejöttét. Az élet azonban – szerencsére – kedvező fordulatot hozott.

A 100%-os tulajdonosi konszenzussal szemben a Ptk. 140.§-ára hivatkozással már született precedens értékű bírói döntés. A Ptk. 140.§ (2) bekezdése értelmében a részarány-tulajdonú erdők hasznosításában adása esetén az erdőtulajdonosok „szótöbbséggel határoznak”. A kedvező fordulat, rendezett jogszabályi háttér megalapozója, elindítója lehet annak a folyamatnak, hogy a szövetkezetek ismét az erdő felé fordulnak. Az erdő nem lesz szükséges rossz és teher, amitől minden áron meg kell szabadulni. Érdemes néhány véleményt is említeni:

„Az erdő teszi teljessé a folyamatos foglalkoztatást.”

„Az erdő hasznosításában adója biztonságát lát a szövetkezetben.”

„A gyenge termőhelyi adottságú területekben létfontosságú az erdő.”

„Mezőgazdasági tevékenységet erdő nélkül nem lehet csinálni.”

„A szövetkezeti erdészet a gazdálkodás likviditásának fontos tényezője.”

A feladat most már az, hogy az említett kedvező folyamatot jogilag is meg kell erősíteni, azaz ne lehessen a jogi értelmezési huzavonát tovább

folytatni. A rendezett jogszabályi háttér működőképesebbé magántulajdonú erdőket eredményez, ami egyaránt szolgálja mind a tulajdonos, mind a társadalom érdekeit. A rendezett jogszabályi háttér az erdőről és az erdő védelméről szóló 1996. évi LIV. törvény 13.§-ának módosításával, illetve kiegészítésével teremthető meg. A javasolt módosítás szövege:

„A társult erdőgazdálkodás megvalósításáról a társult erdőgazdálkodásra kötelezett erdőtulajdonosok szótöbbséggel döntenek.”

A falu-erdész-hálózat kiépítése

A rendszerváltáskor a termelőszövetkezetek használatában, illetve tulajdonában 517 ezer ha erdő volt, az összes erdő 30%-a. Ehhez az erdőterülethez kapcsolódó szakmastruktúra összetétele a következő: 115 fő erdőmérnök, 665 fő erdőszaktudós és 142 fő erdőszaktudós. A termelőszövetkezeti erdőgazdálkodásban – tekintettel a vonatkozó jogszabályokra – a kívánatosnál kevesebb embert foglalkoztattak.

Mindezek ellenére az a jól felkészült és képzett, továbbá elkötelezett erdőszaktudós teremtette meg azt a szakmai színvonalat, amit a termelőszövetkezeti erdőgazdálkodás elért és felmutatott. A rendszer-, illetve tulajdonváltáskor a kialakult szakmastruktúra összeomlott. Sokan elszakadtak az erdőtől és számosan „parkoló pályára” sodródtak. Az utóbbiakat meg kellene szólítani, szaktudásukat, tapasztalataikat, nem kevésbé helyismeretüket kamatoztatni a magántulajdonra épülő erdőgazdálkodás működőképesebbé tételében. Erre a legalkalmasabb szervezet lenne a falu-erdész-hálózat kiépítése és működtetése. Itt meg kell jegyezni, hogy a falu-erdész-hálózatnak már volt egykor előzménye. Ezt a szerepet lényegében a járási tanácsok szervezetében ténykedő, ún. járási erdészek töltötték be. A falu-erdész munkáltatója az FVM Erdészeti Hivatala lehetne. A falu-erdész feladatát képezné egyrészt az egyéni erdőgazdálkodók tevékenységének segítése, szakirányítása, másrészt – tán ez a legnehezebb – a társulásra kötelezett erdőtulajdonosok társulási képessé történő megszervezése. A ma állás- és munkanélküli volt szövetkezeti erdészek a falu-erdész feladatra kiválóan alkalmasak. Alkalmasságukat, szakmai felkészültségüket

már egyszer bizonyították. Más feladat nem lehet, mint mihamar hozzáfogni a falu-erdész-hálózat kiépítéséhez. Erre figyelmeztet az a 330 ezer ha-nyi működésképtelen magántulajdonú erdő.

Működőképessé tételében fontos szerepe van a falu-erdész-hálózatnak. A szakszerűség kulcsfontosságú tényezője a magántulajdonra épülő erdőgazdálkodás fejlődésének. Letéteményese a falu-erdész feladatokkal megbízott szakember.

Az integráció

A magántulajdonra épülő erdőgazdálkodásban napi téma az integráció. Ebből egyáltalán nem maradhatnak ki az erdőgazdálkodó mezőgazdasági szövetkezetek sem.

Az erdőgazdálkodó szövetkezetek közül számosan alkalmasak az egyéni erdőgazdálkodók, továbbá a kis területű erdőszövetkezetek integrálására, hiszen ezek rendelkeznek a feladatok elvégzéséhez szükséges személyi (szakember), tárgyi (gépek, eszközök) feltételekkel, tapasztalatokkal, piaci ismeretekkel és kapcsolatokkal. Tekintettel az előttünk álló hosszú távú erdőtelepítési programra (erdővagyonbővítés), az erdőtelepítések integrálására a szövetkezetek a legalkalmasabb szervezetek. Miért éppen a szövetkezetek? – kérdezhetné bárki. Azért, mert az elmúlt évtizedekben a szövetkezetek már bizonyították az erdőtelepítésben. Az integrációval kapcsolatosan változtatni kellene a gondolkodáson is. Integrátorként ez idáig mindig valamiféle szervezetet képzeltünk el. A jövőben integrátorként lehessen természetes személy is (nevezetesen: az erdészeti szakember).

A 2000. esztendő fontos erdészeti politikai feladata a szövetkezeti erdészeti erősítése, fejlesztése. Ez a modell már egyszer jól működött, szervesen beletartozott a szövetkezetek mindennapi életébe.

A szövetkezeti erdészeti is általánosan elismert és támogatott társult erdőgazdálkodási forma legyen. Az erdőt gondnak, súlyos tehernek érző kis erdőtulajdonosok a szövetkezeti erdészeti erdeik jó és gondos gazdáira lelhetnek. A magántulajdonra épülő erdőgazdálkodásban oldódnak a feszültségek, rendezettebb viszonyok alakulhatnak ki, és mindezekkel egy kevesebb erdősérüléssel járó, általános erdőművelés kibontakozása indulhat meg hazánkban.